

تحلیل عوامل و راهبردهای تقویت تولید ملی در بخش کشاورزی و شیلات

علی بدرقه (نویسنده مسئول)

استادیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران.

Dr.a.badragheh@gmail.com

تاریخ پذیرش: تیر ۱۳۹۶

تاریخ دریافت: خرداد ۱۳۹۶

Analysis of the factors and strategies for boosting national production in agriculture and fisheries

Ali Badragheh (Corresponding author)

Assistant Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Agriculture college, Garmsar Branch, Islamic Azad University, Garmsar, Iran, Dr.a.badragheh@gmail.com

Received: June 2017

Accepted: July 2017

Abstract

The present study aims to analyze the factors and strategies for strengthening national production in the agricultural sector. Since it attempts to measure quantitative variables with a focus on survey activities, on the other hand, it intends to apply the results obtained in the development of specific executive plans, of a quantitative and applied type is. The statistical population of the research is the active operation of agricultural production and production in Semnan province, and the number of productive productive activities of the province has been exploited in 1391, and all of them have succeeded in completing 30 questionnaires. Data collection methods were library studies, questionnaires and interviews. The data collection tools in the present study include checking, questionnaires and recording of interviewing axes. In this study, based on the views expressed by 20 experts, as well as some of the researchers and external experts, they have tried to measure the apparent validity, content, benchmark and structure. The reliability of the research instrument was calculated using the Cronbach's alpha coefficient, and its rate was 0.78. SPSS software was used for data analysis. The results show that 5 factors explain about 57.3 percent of the factors affecting the development and strengthening of national production in agriculture and fisheries. These five factors or groups, the educational-motivational factor, the factor of investment-innovation, the supporting factor, are the factor of partnership and the factor of infrastructure development.

Keywords: Agriculture, Fisheries, National production.

چکیده

تحقیق حاضر به تحلیل عوامل و راهبردهای تقویت تولید ملی در بخش کشاورزی و شیلات پرداخت. از آنجایی که اقدام به سنجش متغیرهای کمی با محوریت فعالیت پیمایشی کرده و از طرف دیگر قصد کاربرد نتایج بدست آمده در تکامل بخشی طرحهای اجرایی خاص را دارد، از نوع کمی و کاربردی می باشد. جامعه آماری تحقیق بهره برداری های فعال تولید کشاورزی و شیلات استان سمنان است، تعداد بهره برداری های تولید محور مشارکتی فعال استان در سال ۱۳۹۱، ۸۴ بهره برداری بوده، که با مراجعه به تمامی آنها، موفق به تکمیل ۳۰ پرسشنامه شد. روش های جمع آوری اطلاعات مورد استفاده شامل مطالعات کتابخانه ای، پرسشنامه و مصاحبه بوده اند. وسایل جمع آوری اطلاعات در تحقیق حاضر شامل فیش برداری، پرسشنامه و یادداشت برداری از محورهای مصاحبه ای می باشد. در تحقیق حاضر باتوجه به نظرات ارائه شده توسط ۲۰ نفر از کارشناسان، همچنین تعدادی از محققین و صاحب نظران بیرونی مطلع، اقدام به سنجش روایی ظاهری، محتوا، محک و سازه گردیده است. پایایی ابزار تحقیق با کمک ضریب آلفای کرونباخ محاسبه گردید، و میزان آنها برای ۰/۷۸ بوده است. برای تحلیل داده ها از نرم افزار SPSS ۱۸ استفاده شد. نتایج بدست آمده نشان می دهد که ۵ عامل در حدود ۵۷/۳ درصد از عوامل مؤثر بر توسعه و تقویت تولید ملی در بخش کشاورزی و شیلات را تبیین می نماید. که این پنج عامل یا گروه به نام های، عامل آموزشی - انگیزشی، عامل سرمایه - گذاری - نوآوری، عامل حمایتی، عامل شراکت و عامل توسعه زیرساختی می باشند.

کلمات کلیدی: تولید ملی، کشاورزی، شیلات

فصلنامه زیست شناسی سلولی و مولکولی گیاهی

سال ۱۳۹۶، دوره ۱۲، شماره ۱، صص ۵۷-۵۳

فصلنامه زیست شناسی سلولی و مولکولی گیاهی

سال ۱۳۹۶، دوره ۱۲، شماره ۱، صص ۵۷-۵۳

مقدمه و کلیات

از دیدگاه توسعه اقتصادی، بخش کشاورزی در فرایند رشد و توسعه کشور، وظایف مهم و اساسی را برعهده دارد. به دلیل وضعیت سیاسی و تحریم‌های یک‌جانبه علیه کشورمان مسئولان و دست‌اندرکاران ذی‌ربط باید تأمین امنیت غذایی را با حمایت از تولید محصولات کشاورزی داخلی به مراتب با حساسیت و دقت و توجه بیشتری دنبال شود از سویی دیگر جهاد کشاورزی نقش بسیار مهمی را در حمایت از تولید ملی دارد که باید گفت تحقق این مهم منوط به حفظ روحیه جهادی و تلاش بخش‌های مختلف از جمله جهاد کشاورزی است و کار و فعالیت و کشاورزی به عنوان یک افتخار ملی باید مورد توجه قرار گیرد. وجود مواد اولیه، آب، خاک، تنوع آب و هوایی و نیروی انسانی با استعداد مجموعه‌ی کاملی از عوامل تولید را در بخش‌های مختلف اقتصادی در اختیار ما قرار داده که در مقایسه با دیگر کشورها بی‌نظیر است. وجود این ظرفیت‌ها باعث می‌گردد تا تحریم‌ها آن گونه که غربی‌ها می‌خواهند بر ضد ایران عمل نکنند. حال با یک سیاست‌گذاری صحیح و بجا می‌توان بسیاری از این تحریم‌ها را در نطفه خفه کرد برای مثال، اگر در بخش کشاورزی بهره‌وری آب را از زیر ۴۰ درصد به ۸۰ درصد برسانیم، تولیدات کشاورزی کشور به ۲ برابر افزایش می‌یابد. در بخش کشاورزی بر خلاف تمایل جامعه به مصنوعات خارجی - به دلیل نامرغوب بودن برخی از تولیدات صنعتی در داخل، ذائقه مردم ایران نوعاً، مصرف محصولات بومی کشاورزی را به دلیل طعم و مزه به انواع خارجی ترجیح می‌دهد. از این‌رو در بخش کشاورزی سهم مردم در مصرف تولیدات داخلی به مراتب فراهم‌تر از بخش صنعت است. در خصوص سهم

سرمایه و کار نیز با توجه به اینکه ۹۸ درصد بخش کشاورزی خصوصی است، بنابراین این بخش با سرمایه و کار کشاورزان سخت‌کوش اداره می‌شود، لذا تحقق تولید ملی در بخش کشاورزی در رهین ایفای نقش بایسته از سوی دولت خواهد بود. بخش کشاورزی برخلاف بسیاری از ادعاهای مطرح شده در خصوص ناکارآمدی آن که از عدم شناخت و بی‌توجهی به پتانسیل‌های ذاتی اقتصاد ایران نشأت می‌گیرد. هم‌زیربنای اقتصاد ماست و هم در صورت فعال شدن می‌تواند تحول بسیار بزرگ و مبارک در نظام اجتماعی کشور رقم بزند و منشاء سازندگی‌های فراوانی در روابط اقتصادی و اجتماعی کشور قرارگیرد. متأسفانه امروز کمتر از ۴۰٪ از توان ذاتی بخش کشاورزی کشور مورد استفاده قرار می‌گیرد و عملکرد آبیاری در این بخش پایین است و درصد بالایی از محصولات زراعی در اثر نبود نظام جامعی که استراتژی این بخش را تبیین کند و وظایف بخش‌های مرتبط را مشخص نموده و زیرساخت‌های مورد نیاز فعالیت آنها را فراهم سازد ضایع می‌شوند با توجه به شرایط دشواری که جهان از نظر تأمین غذا در آن قرار گرفته است و بحرانهای بزرگی که در پی آن بوجود خواهد آمد بسیار بجاست که یک بازبینی اساسی از سوی اقتصاددانان و نهادهای سیاستگذار در موقعیت و فرصت‌های ذاتی بخش کشاورزی کشور صورت گیرد و با تجدید نظری اساسی از سوی دولت با این بخش سازوکاری توسعه‌گرا و بصورتی واقع‌بینانه برای بازورسازی و توانمندسازی این بخش تعبیه و سرعت اجرایی شود. در مقاله حاضر به بررسی راهبردهای توسعه تولید ملی در بخش کشاورزی و شیلات و رتبه‌بندی و تحلیل آنها خواهیم پرداخت. تحقیق حاضر از آنجایی که اقدام به

کشاورزی، ۴ نفر دامپروری، ۲ نفر اقتصاد، ۲ نفر مدیریت، ۷ نفر سایر رشته‌ها می‌باشند و ۳ نفر هم به این گویه پاسخ نداده‌اند. میانگین سابقه کار در بهره برداری ۸/۳۳ سال است، بیشترین فراوانی مربوط به طبقه ۵ تا ۱۰ سال می‌باشد. حداقل سابقه ۲ سال و حداکثر ۲۰ سال است.

راهکارهای توسعه تولید ملی در کشاورزی: به منظور دسته بندی راهکارهای توسعه تولید ملی در بهره برداری‌های تولید کشاورزی استان سمنان از تحلیل عاملی استفاده شده است. بدین منظور در ابتدا ۳۲ راهکار توسعه تولید ملی در بهره برداری‌های کشاورزی مدنظر قرار گرفت. به منظور تشخیص مناسب بودن داده‌ها از شاخص *KMO* و آزمون بارتلت استفاده شد. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب می‌باشند. نتایج در جدول (۱) آمده است.

جدول ۱: مقدار بدست آمده از آزمون *KMO* و بارتلت

Table 1: The value obtained from the KMO and Bartlett tests

نوع آزمون	مقدار	درجه آزادی	سطح معنی داری
<i>KMO</i>	۰/۷۸۹	-	-
بارتلت	۲۱۲۸/۹	۵۶۱	۰/۰۰

در این تحقیق مبنای تعیین تعداد عوامل معیار مقدار ویژه و درصد واریانس بوده است و از روش واریانس برای چرخش عامل‌ها استفاده شده است و متغیرهایی که بارعاملی آن‌ها بزرگتر از ۰/۵ بوده بعنوان بارهای عاملی معنی دار استخراج گردید. تعداد عامل‌ها، مقدار ویژه و میزان واریانس تبیین شده توسط هر عامل در جدول (۲) آمده است. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که ۵ عامل در حدود ۵۷/۳ درصد از عوامل مؤثر بر توسعه و تقویت تولید ملی در بخش کشاورزی و شیلات را تبیین می‌نماید. که در ادامه به بررسی این عوامل پرداخته می‌شود:

عامل اول: این عامل که با عنوان عامل آموزشی-

سنجش متغیرهای کمی با محوریت فعالیت پیمایشی کرده و از طرف دیگر قصد کاربرد نتایج بدست آمده در تکامل بخشی طرحهای اجرایی خاص را دارد، از نوع کمی و کاربردی می‌باشد. جامعه آماری تحقیق بهره برداری‌های فعال تولید کشاورزی و شیلات استان سمنان است، تعداد بهره برداری‌های تولید محور مشارکتی فعال استان در سال ۱۳۹۱، ۸۴ بهره برداری بوده، که با مراجعه به تمامی آنها، موفق به تکمیل ۳۰ پرسشنامه شد. روش‌های جمع‌آوری اطلاعات مورد استفاده شامل مطالعات کتابخانه‌ای، پرسشنامه و مصاحبه بوده‌اند. وسایل جمع‌آوری اطلاعات در تحقیق حاضر شامل فیش برداری، پرسشنامه و یادداشت برداری از محورهای مصاحبه‌ای می‌باشد. در تحقیق حاضر با توجه به نظرات ارائه شده توسط ۲۰ نفر از کارشناسان، همچنین تعدادی از محققین و صاحب نظران بیرونی مطلع، اقدام به سنجش روایی ظاهری، محتوا، محک و سازه گردیده است. پایایی ابزار تحقیق با کمک ضریب آلفای کرونباخ محاسبه گردید و میزان آنها برای ۰/۷۸ بوده است.

نتایج و بحث

ویژگی‌های فردی پاسخگویان: نتایج نشان می‌دهد، میانگین سنی پاسخگویان ۴۲/۰۳ سال است و بیشترین فراوانی مربوط به طبقه ۳۰ تا ۴۰ سال می‌باشد. حداکثر سن ۶۰ سال و حداقل ۳۰ سال می‌باشد. همچنین ۹۳/۳ درصد از پاسخگویان مرد می‌باشند، بیشترین فراوانی مربوط به جنس مرد است. از نظر وضعیت تأهل بیشترین فراوانی با ۹۳/۳ درصد افراد متأهل بودند. ۱۸ نفر از پاسخگویان دارای مدرک تحصیلی لیسانس و ۸ نفر دیپلم وزیر دیپلم، ۳ نفر فوق دیپلم و ۱ نفر دارای فوق لیسانس می‌باشد. بیشترین فراوانی در رشته تحصیلی مربوط به رشته

عامل سوم: این عامل به نام عامل حمایتی نامگذاری گردید. این عامل با مقدار ویژه ۳/۴۶ حدود ۱۰/۱۹ درصد از تغییرات مربوط به راهکارهای توسعه تولید ملی را تبیین می‌نماید، و اشاره به حمایتی مادی و معنوی از طرح‌های تولیدی دارد.

عامل چهارم: این عامل با مقدار ویژه ۲/۳۷ حدود ۶/۹۷ درصد از واریانس مربوطه را تبیین می‌کند و به نام عامل شراکت نامگذاری شد. این عامل بر شراکت اعضای بهره برداری، ذینفعان و حامیان از طرح‌های تولیدی دارد و بر سهم‌بری آن‌ها از منافع حاصله تاکید دارد.

عامل پنجم: این عامل که با عنوان توسعه زیرساختی نامگذاری شده است و حدود ۶/۶۴ درصد از واریانس مربوطه را تبیین می‌کند. این عامل اشاره به این مساله دارد که به منظور توسعه تولید ملی بایستی زمینه‌های زیرساختی مناسبی اعم از بازار، حمل و نقل، تاسیسات و ... فراهم باشد.

متغیرهای مربوط به هر یک از عوامل مؤثر بر توسعه تولید ملی و میزان ضرایب بدست آمده از ماتریس دوران یافته در جدول (۳) آمده است.

انگیزشی نامگذاری شده است، حدود ۲۱/۵۵ درصد از واریانس عوامل مؤثر بر تولید کننده را تبیین می‌کند. این عامل با مقدار ویژه ۷/۳۲ اشاره به این موضوع دارد که به منظور توسعه تولید ملی علاوه بر آموزش‌های لازم باید مشوق و انگیزه‌های لازم نیز برای افراد ایجاد گردد.

عامل دوم: این عامل حدود ۱۱/۹۳ درصد از عوامل مؤثر بر توسعه تولید ملی در بهره برداری‌های کشاورزی را تبیین می‌کند و با نام عامل سرمایه‌گذاری- نوآوری نامگذاری شده است. این عامل با مقدار ویژه ۴/۰۵ به عنوان دومین عامل مهم شناخته شد. این عامل اشاره به این موضوع دارد که در توسعه تولید ملی سرمایه‌گذاری بروی نوآوری‌های بهره‌برداری در تولیدات کشاورزی عامل توسعه خواهد بود.

جدول ۲: عوامل استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس تجمعی

Table 2: Extracted factors with specific value, percentage of variance and percentage of cumulative variance

ردیف	عواملها	مقدار ویژه	درصد واریانس	فراوانی تجمعی
۱	عامل اول	۷/۳۲	۲۱/۵۵	۲۱/۵۵
۲	عامل دوم	۴/۰۵	۱۱/۹۳	۳۳/۴۸
۳	عامل سوم	۳/۴۶	۱۰/۱۹	۴۳/۶۸
۴	عامل چهارم	۲/۳۷	۶/۹۷	۵۰/۶۵
۵	عامل پنجم	۲/۲۵	۶/۶۴	۵۷/۳۰

جدول ۳: متغیرهای مربوط به هر یک از عوامل مؤثر بر توسعه تولید ملی و میزان ضرایب بدست آمده از ماتریس دوران یافته

Table 3: Variables related to each of the effective factors effective on the development of national production and the coefficients obtained from the elapsed matrix

نام عامل	متغیرها	میزان ضرایب
آموزشی- انگیزشی	ایجاد واحدهای مستقل و تیمه مستقل به منظور پژوهشی در کسب و کار	۰/۶۳۶
	تأسیس و ایجاد رشته‌های تقویت کننده تولید ملی در دانشگاههای کشور	۰/۶۶۳
	آموزش ضمن خدمت به کارکنان برای ایجاد روحیه تولید ملی	۰/۶۸۹
	توجه بخشهای دولتی بر تشویق فعالیتهای تولیدی	۰/۸۱۸
	تأکید بر وجود روحیه تولید در سازمانها و ارگانهای درگیر در امر تولید	۰/۸۵۱
سرمایه گذاری- نوآوری	تقویت روحیه حمایت از سرمایه ایرانی	۰/۸۱۹
	ایجاد سازمانها و نهادهای مشاوره‌ای در زمینه توسعه تولید ملی	۰/۶۸۵
	ایجاد تغییرات برای افزایش بهره‌وری	۰/۸۵۳
	حداقل کردن ریسک مالی، تیمی و بازاری به منظور حمایت از سرمایه ایرانی	۰/۸۴۲
	توسعه اقدامات جدید و کنار گذاشتن رویه‌های قدیمی	۰/۶۳۵
حمایتی	ارزیابی و انتخاب فرصتهای موجود پیش‌روی و تصمیم‌گیری در مورد آن	۰/۷۲۷
	سرمایه گذاری برای نسلهای جوان به منظور ارتقاء روحیه حمایت از تولید ملی	۰/۶۰۹
	توسعه فرآیندها و شیوه‌های جدید در دولت و بخش خصوصی به منظور ارتقاء تولید ملی	۰/۶۰۴
	حفظ منابع و امکانات موجود در بخش کشاورزی	۰/۶۲۰
	شناسایی فرصتهای موجود آمده در منطقه و سطح ملی و استفاده از آنها	۰/۶۲۸
شراکت	شراکت بخش‌های دانشگاهی با بخش کشاورزی برای توسعه نوآوری	۰/۶۷۵
	همکاری با بخش‌های کمتر نوآور در کشاورزی و شیلات	۰/۶۰۸
زیرساختی	ایجاد خوشه‌های توسعه‌ی کشاورزی و صنایع تبدیلی در مناطق آزاد	۰/۶۴۴
	ایجاد زیرساختهای مناسب فیزیکی برای توسعه تولید ملی در بخش کشاورزی و شیلات	۰/۷۷۰
	ایجاد تجهیزات و امکانات مناسب برای شکل‌گیری تعاونی‌های تولیدی و توزیعی بخش کشاورزی و شیلات	۰/۶۹۰

organizations. London & New York, Rutledge.

- 4- Histrich, Robert.D& Peters, Michael. P. 2002. Entrepreneurship. New York, McGraw-Hill.
- 5- Jung.ku- Hung. 2002. An Upsurge of Entrepreneurship in Korea and Its possible reasons. Hong Kong: expert workshop on Entrepreneurship in Asia: creating competitive advantage in the global economic.
- 6- Khanka S. 2003. Entrepreneurship development, New Delhi: chant and company Ltd.
- 7- luc Brnier&Taieb Hafisi. 2003. The changing Nature of public entrepreneurship. Chicago: the Midwest political science Association conference, pp.2-4.

نتیجه گیری کلی

نتایج بدست آمده نشان داد که مهمترین عامل توسعه تولید ملی در بهره برداری های کشاورزی آموزش و انگیزش است، که متاسفانه نظام جامعی برای این منظور در بهره برداری های تولید کشاورزی موجود نیست و اگر نیز باشد به صورت ناقص عمل می کند. از دیگر عوامل مؤثر سرمایه گذاری در بخش بهره برداری های تولید کشاورزی است. باتوجه به اینکه بخش کشاورزی جذابیت چندانی برای سرمایه گذاران ندارد، این بخش عملاً با کمبود سرمایه روبرو بوده و قدرت رقابت با سایر بخشها را ندارد. لذا ضروری است که به این موضوع به صورت بنیادی تری برخورد شود. برخوردهای مقطعی و سلیقه ای کارساز نیست و بایستی سیاست های کلان دولت در بخش کشاورزی تغییر نماید. مجموعه دولت بایستی نقش حمایتی خود را حفظ کند در عین حال این حمایت صرفاً نباید مربوط به تسهیلات مالی نباشد در این مورد وامهای متعددی که در اختیار کشاورزان قرار می گیرد در طولانی مدت دشواری های زیادی برای آنها بوجود می آورد و حتی منجر به توقف فعالیت های آنها می شود این امر باوجود اینکه می تواند در پیشبرد کارها و رفع موانع پیش روی کشاورزان و فعالان تولید کشاورزی مؤثر باشد.

منابع

- ۱- سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور. ۱۳۹۰. بررسی سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی و سیاست های کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران.
- ۲- سعدی، ح. اعظمی، م. ۱۳۸۵. آسیب شناسی تعاونی های تولید کشاورزی (مورد مطالعه استان همدان). طرح پژوهشی وزارت تعاون. منتشر نشده.
- 3- Courtney, Roger. 2000. Strategic management for voluntary nonprofit